

EEN RIJK GEVULDE KUIL MET NEDERZETTINGSMATERIAAL UIT DE IJZERTIJD, GEVONDEN TE GELEEN, PROV. LIMBURG

P.W. VAN DEN BROEKE

Bij werkzaamheden voor de nieuwbouwwijk Haesselderveld-West in Geleen, werd in 1977 een zeer grote kuil aangesneden met merendeels nederzettingmateriaal uit de Vroege IJzertijd. Het aardewerk kan goed vergeleken worden met dat uit de urnenvelden van de Niederrheinische Grabhügelkultur, waarop nog vrijwel alle kennis van de Vroege IJzertijd in Zuid-Nederland berust. Enkele andere vondsten uit de kuil dateren uit het Neolithicum.

INLEIDING

De hier te behandelen kuil vormt door zijn rijke inhoud aan o.a. aardewerk uit de Vroege IJzertijd, een welkome aanvulling op het nog slecht bekende nederzettingmateriaal van de *Niederrheinische Grabhügelkultur*. De bedoelde kuil werd in augustus 1977 waargenomen onder de huidige straat met de naam 'Sluisbeek', in een rioolsleuf welke gegraven werd voor de nieuwbouwwijk Haesselderveld-West, in het NO-deel van Geleen. De coördinaten die bij de kuil horen, zijn 186.95/331.97, te vinden op blad 60 C van de Topografische Kaart van Nederland. Landschappelijk gezien ligt de vindplaats op het lössplateau tussen de Maas en de Geleenbeek, op minder dan 1 km afstand van het laatstgenoemde stroompje (fig. 1).

Nadat door J.A. Sluijs uit Geleen enkele vondsten waren geborgen, werd de meerderheid van het materiaal verzameld door E.A. van Geel (Geleen), die ook enkele notities en foto's van de vondstsituatie kon maken. Behalve deze kuil (nr. 8) werden door verscheidene vrijwilligers uit Geleen en omgeving op het bouwterrein voor de nieuwe wijk nog tientallen andere prehistorische grondsporen ontdekt, de meeste behorend tot de Lineaire Bandkeramiek (vgl. Sluys, Vromen & Van Geel 1978). Kuil 8

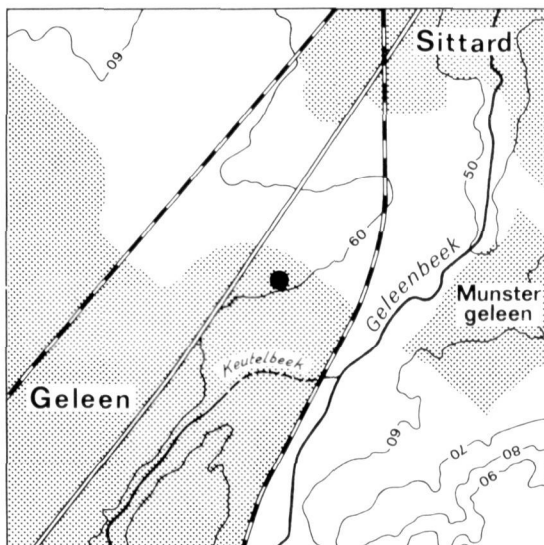

Fig. 1. Geleen-Haesselderveld-West. De ligging van de vindplaats. 1:50.000.

Abb. 1. Geleen-Haesselderveld-West. Die Lage der Fundstelle. 1:50.000.

is, voor zover bekend, de enige kuil met een datering na het Neolithicum en ligt op enkele tientallen meters afstand van andere geregistreerde kuilen.

De vondsten en informatie van de heren Van Geel en Sluijs vormen het onderwerp van het volgende deel van deze verhandeling¹.

DE KUIL

Ondanks verstoringen in het vlak kon vastgesteld worden dat kuil 8, gemeten op circa een halve meter onder het maaiveld, ongeveer de vorm van een 8 gehad moet hebben, met een minimale lengte van ca. 7 m (N-Z) en een maximale breedte van ca. 4 m. Bij het uitgraven van de kuil werden twee donker gekleurde diepe gedeeltes geconstateerd, die met elkaar verbonden waren via een smaller en ondieper gedeelte. Dit tussenge-deelte toonde geen duidelijke verkleuring t.o.v. de omgevende löss, maar er bevonden zich hier wèl scherven. Een dwarsdoorsnede in het noordelijke diepe gedeelte toonde een bijna ronde bodem, waarop de donkerste laag uit de vulling rustte. De kuildiepte

bedroeg hier meerdere decimeters. Gezien de inhoud moet het hier om een kuil met nederzettingsafval gaan, maar het is niet duidelijk of ook de oorspronkelijke functie die van afvalkuil was.

OUDER VONDSTMATERIAAL

Gezien de aanwezigheid op hetzelfde terrein van bewoningssporen uit een vroegere periode dan de IJzertijd, is het optreden van ouder vondstmateriaal in kuil 8 niet opmerkelijk. Hoewel we moeten gissen naar de mogelijkheid van vuursteenbewerking tot in de IJzertijd, mogen we aannemen dat op zijn minst de meerderheid van het aangetroffen vuursteenmateriaal in het Neolithicum is verwerkt. De volgende categorieën

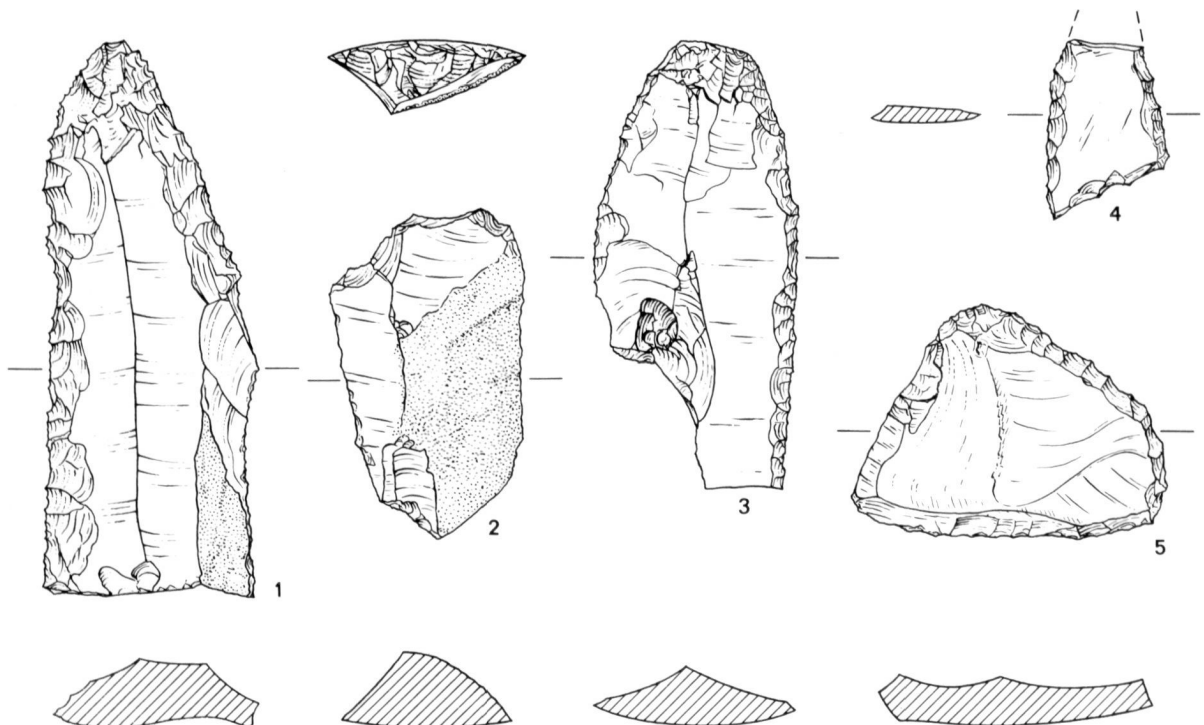

Fig. 2. Geleen-Haasselderveld-West. Bewerkt vuursteen. 1:1.

Abb. 2. Geleen-Haasselderveld-West. Bearbeiteter Silex. 1:1.

zijn vertegenwoordigd:	
kernstukken	1
decorticatieafslagen	2
preparatie- of verbeteringsafslagen	5
afslagen en afslagfragmenten, onge- retoucheerd	32
klingen en klingfragmenten, onge- retoucheerd	5
splinters en brokjes	31
getoucheerde stukken:	7
1 spits (gebroken; fig. 2: 4)	
2 eindkrabbers (fig. 2: 2)	
1 <i>Spitzklinge</i> (fig. 2: 1)	
1 klingfragment met zijretouche (fig. 2: 3)	
1 afslag met steile retouche (fig. 2: 5)	
1 afslag met holle retouche	

De meerderheid van de in totaal 83 stukken vuursteen is van het Rijckholt-type (eluviumvuursteen), andere stukken zijn uit afwijkende vuursteentypen vervaardigd, voornamelijk in de vorm van Maasgrind (det. C.C. Bakels, I.P.L.). De gedachte aan vuursteenmateriaal van de Bandkeramische cultuur, die na het lezen van de inleiding terecht opkomt, moet men echter bij de *Spitzklinge* (fig. 2: 1) en het in figuur 2: 5 afgebeelde artefact laten varen (mond. med. M.E.Th. de Grooth, Bonnefontenmuseum, Maastricht). Bij de *Spitzklinge* is een datering in het Midden- of Laat-Neolithicum, of zelfs de Vroege Bronstijd, waarschijnlijker (vgl. Fiedler 1979, p. 111; Verlinde 1971, fig. 8 en p. 33).

Onder het aardewerk uit kuil 8 zijn ook enkele scherven die ouder zijn dan het vele IJzertijd-aardewerk. Twee wandfragmenten (een versierd en een onversierd) zijn vrij zeker Bandkeramisch. Drie andere, onversierde wandfragmenten bevatten vrij fijn kwartsgruis, samen met potgruis. Voor dit, in twee gevallen zeer sterk verschaalde, aarde-

werk moet een datering in het Midden-Neolithicum of in een latere periode aangenomen worden.

DE VONDSTEN UIT DE IJZERTIJD

Aardewerk

De kuil heeft 1266 fragmenten van met de hand vervaardigd aardewerk uit de IJzertijd opgeleverd, nl. 152 fragmenten van randen, 50 van bodems, 1060 van wanden en 4 van bandoren². Het gaat ongetwijfeld om in de eigen regio vervaardigd vaatwerk.

Potgruis is het gangbare *verschralingsmateriaal* geweest; bij een gering deel van de fragmenten (<5%) komt tevens een weinig grof zand, grind of kwartsgruis voor. Ook fijn zand is zeldzaam.

De *afwerking* van de buitenwand is als volgt:

glad (o.a. gepolijst)	51,3%
ruw	4,3%
besmeten (geheel of gedeeltelijk)	41,3%
niet te bepalen	3,0%

	99,9%

Op 30 fragmenten (2,4%) komt tevens wandversiering voor. Het hoge percentage gladde fragmenten is mede het gevolg van het gebruik om potten met schouder (en hals) nooit geheel te besmijten. De verhouding tussen het aantal gladde randscherven en het aantal besmeten randscherven, nl. 138 : 9, drukt dit nog duidelijker uit.

De *kleur* van het gladde aardewerk is doorgaans grijs tot zwart; bij het overige aardewerk zijn lichtere (vnl. gelere en roedere) tinten normaal, met name waar het de buitenwand betreft.

De *dikte* van de potwand bedraagt zelden meer dan 1,0 cm. Onder de gladwandige driedelige schalen en kommen bevinden zich verscheidene exemplaren met een

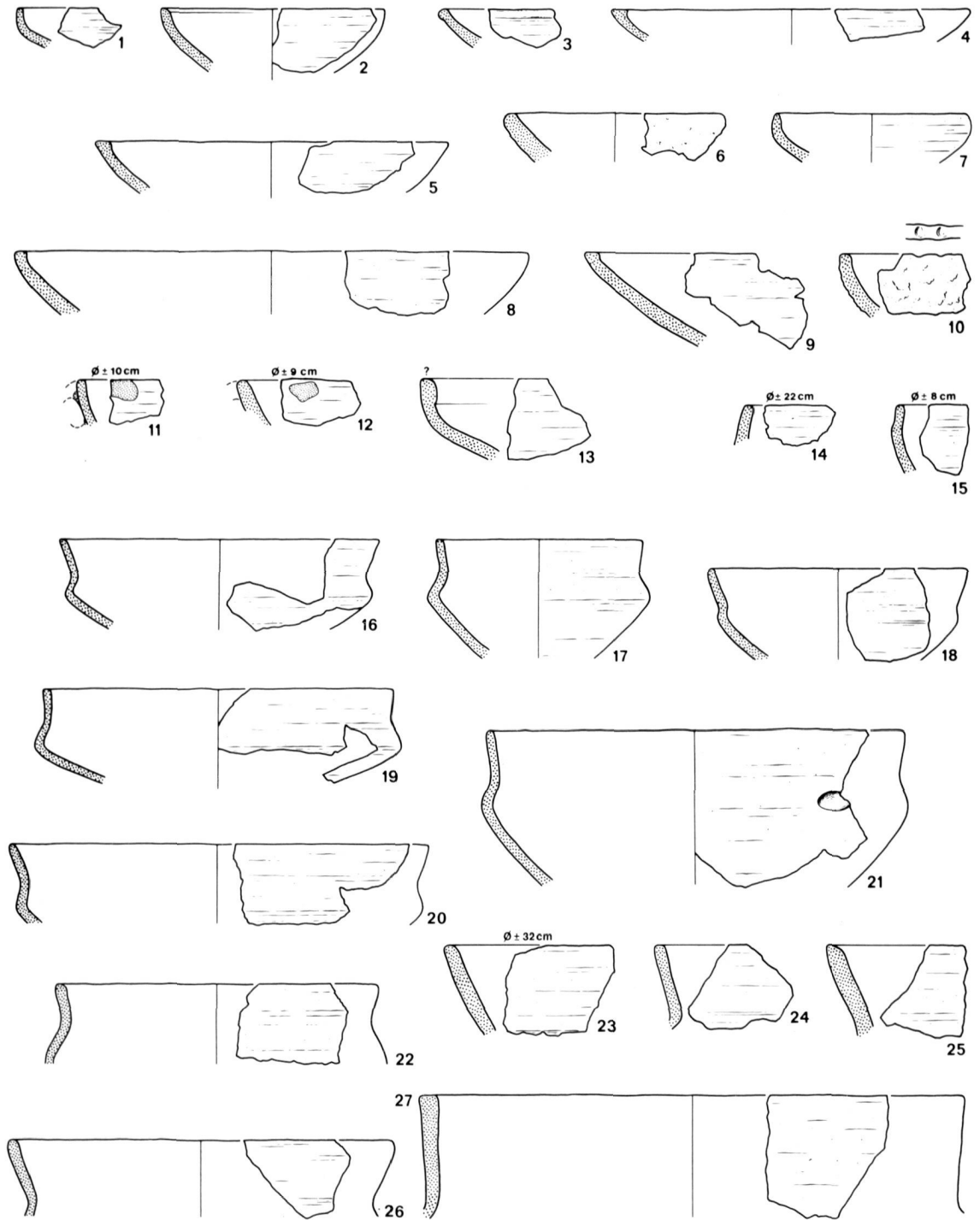

Fig. 3. Geleen-Haesselderveld-West. IJzertijd-aardewerk. 1:4.

Abb. 3. Geleen-Haesselderveld-West. Eisenzeitliche Keramik. 1:4.

dunne wand, rond 0,5 cm (vgl. fig. 3: 16, 19).

Potvorm. In principe kunnen alle vertegenwoordigde potten tot één van de volgende, op potopbouw gebaseerde groepen gerekend worden. Van de 152 randfragmenten geven er 91 genoeg informatie om zich hierin onder te laten brengen³.

I. Open potten	16 (18%)
II. Gesloten potten met naar binnen gerichte rand	2 (2%)
III. Gesloten potten met opstaande of naar buiten gerichte rand	73 (80%)

De inhoud van de groepen zal nu nader omschreven worden.

Groep I (fig. 3: 1-12; fig. 5: 1). In deze groep overheersen eenvoudig gevormde schalen van uiteenlopende afmetingen met rechte tot convexe buik (fig. 3: 1-10). Enkele hebben een sterke kromming, waardoor de wand vertikaal eindigt (fig. 3: 1, 7, 10). De schalen zijn vrijwel steeds glad. Alleen op het enige besmeten exemplaar (nr. 10) komt randversiering voor.

Uitzonderlijker gevormd is een lappenschale (*Lappenschale*) met Kalenderbergversiering (fig. 5: 1). Het oorspronkelijke aantal punten is niet meer vast te stellen. De kleur is *pink* (7.5 YR 5/4).

De randfragmenten van figuur 3: 11, 12 hebben vrij zeker aan kommetjes met oor toebehoord.

Door de onzekere stand van het in figuur 3: 13 afgebeelde stuk, is niet te bepalen of het om een schaal uit groep I of om een kom of hoge pot uit groep II gaat.

Groep II (fig. 3: 14, 15). Er valt weinig te zeggen over de vormen in deze slecht vertegenwoordigde groep. Figuur 3: 15 toont vermoedelijk een kommetje met biconisch profiel.

Groep III (fig. 3: 16-27; fig. 4: 1-13). De

meerderheid van deze potten met schouder en hals is te vatten in twee ondergroepen:

a. Potten met merendeels hoekige vormen, die goed geglad zijn en geen randversiering hebben (fig. 3: 16-27). De schalen en kommen hiertussen (nrs. 16-22) hebben doorgaans een schouder die net zo lang is als de hals, afgezien van nr. 18, waarbij nauwelijks van een schouder gesproken kan worden. Bij de randscherven met de nummers 23-27 mag men zich, afgaande op de langere en soms dikkere hals, hoge potten voorstellen, bij de nummers 23-26 met name *Schräghals*-potten.

b. Hoge potten met voornamelijk een slap S-vormig profiel, dat verticaal of naar buiten gericht eindigt en waarop steeds randversiering is aangebracht. Waarschijnlijk vallen alle in figuur 4: 1-13 getoonde stukken in deze ondergroep. Het besmeten oppervlak dat tot aan of tot op de schouder van enkele potten loopt, doet vermoeden dat de meerderheid van deze potten besmeten is geweest. Er zijn exemplaren met zeer wijde hals bij (nrs. 11-13). Door de besmeten buik en de versierde rand kan het gros van de potten uit deze ondergroep getypeerd worden als potten in '*Harpstedter Stil*'.

Buiten de randfragmenten zijn er weinig scherven die inzicht geven in de potvormen. In figuur 4: 14, 15 zijn voorbeelden getoond van op dwarsdoorsnede rechthoekige resp. sikkelvormige bandoren, die zowel aan kommetjes als aan grote potten bevestigd kunnen zijn geweest.

Van de 37 *bodems* met wanddeel (vgl. fig. 4: 8-24) is er slechts één (nr. 20) die afwijkt van het gangbare model met een plat standvlak dat min of meer abrupt in de wand overgaat; nr. 20 heeft een omphalosbodem. De bodem van figuur 3: 16 kan rond geweest zijn.

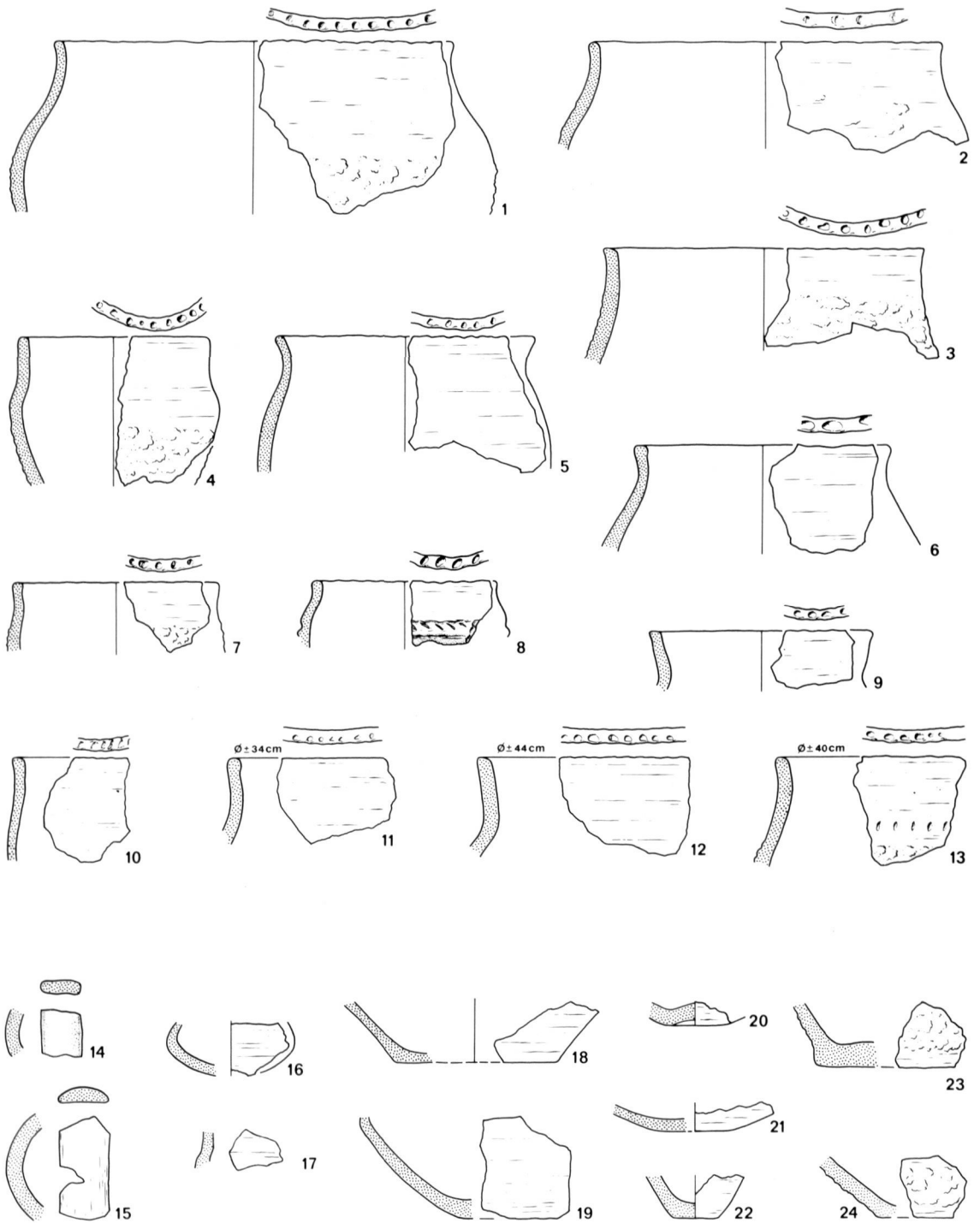

Fig. 4. Geleen-Haasselderveld-West. IJzertijd-aardewerk. 1:4.

Abb. 4. Geleen-Haasselderveld-West. Eisenzeitliche Keramik. 1:4.

Wat *randvorm* betreft is dit vondstcomplex zeer uniform. We zien bijna steeds ronde tot vlakke of iets naar binnen afgeschuinde uiteinden zonder duidelijke verdikkingen. Figuur 3: 13 toont bij uitzondering een verdikking, ontstaan door een naar binnen omgeslagen rand. De rand van de lappenschaal (fig. 5: 1) verandert van de lagere delen naar de punten.

Randversiering komt voor bij 32% (48/152) van de randscherven. Versierde scherven moeten in hoofdzaak aan besmeten potten hebben toebehoord. Voorzover herkenbaar bestaat de versiering steeds uit vingertopindrukken boven op de rand. In enkele gevallen is de versiering weer bijna wegge-

streken (vgl. fig. 4: 11).

Wandversiering is op fragmenten van ten hoogste 30 potten aangetroffen, waarbij reliëfversiering, lijnversiering, vingertopindrukken in een rij en dellen overheersen.

Reliëfversiering (8x). Met de vingertop, of eventueel een enkeltandige spatel, werd een zwaar reliëf in de wand aangebracht. In zes gevallen zijn series indrukken in afwisselende richting zichtbaar, zodat we hier vermoedelijk met Kalenderberg-versiering te maken hebben (fig. 4: 8; fig. 5: 1, 3).

Vingertopindrukken (8x). In ten minste vijf gevallen markeert een horizontale rij vingertopindrukken de overgang van een besmeten naar een glad potdeel, waarbij de

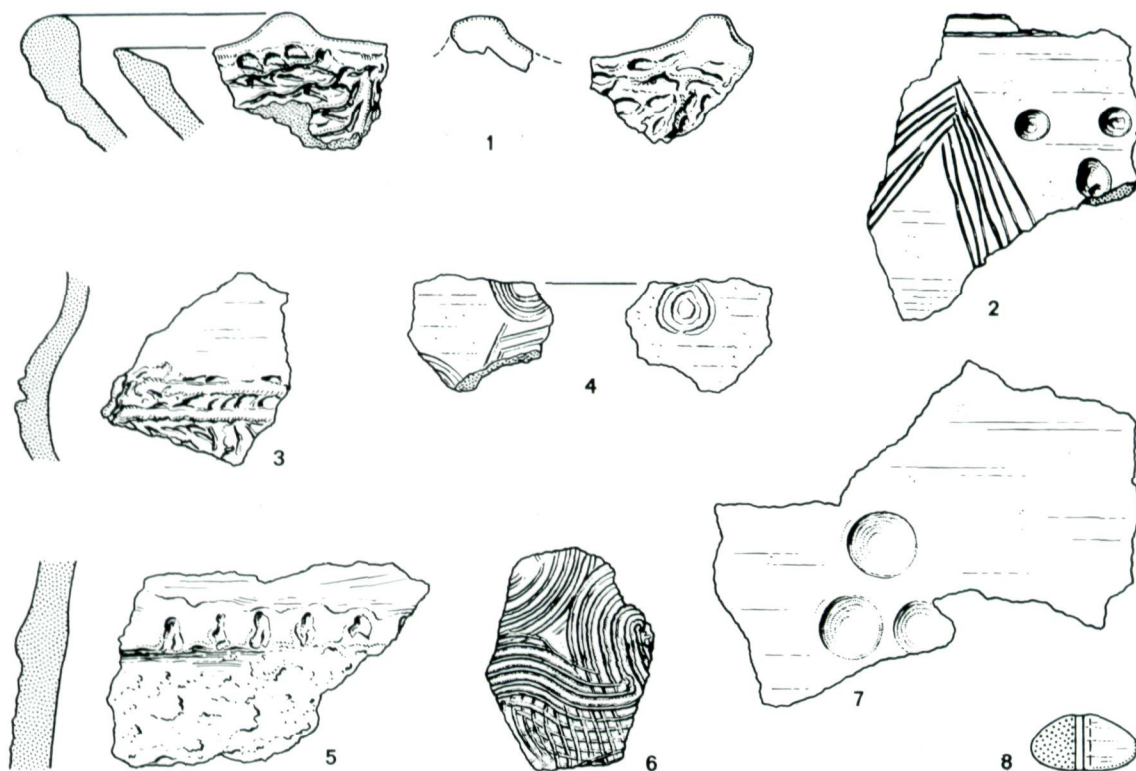

Fig. 5. Geleen-Haesselderveld-West. IJzertijd; versierd aardewerk (1-7), spinschijfje (8). 1:2.

Abb. 5. Geleen-Haesselderveld-West. Eisenzeit; verzierte Keramik (1-7), Spinnwirtel (8). 1:2.

versiering soms op een lijst is aangebracht (fig. 4: 13; fig. 5: 5).

Lijnversiering (5x). Deze groep omvat fragmenten met fijne parallelle groeven en een enkel voorbeeld van elkaar kruisende groeven. Figuur 5: 4 laat een uniek stuk zien, dat – naast een lijnenpatroon op de buitenwand – twee (getrokken?) cirkels op de binnenwand bezit.

Dellen (7x). Ovale tot ronde dellen kunnen steeds in groepjes zijn aangebracht, zoals figuur 5:7 duidelijk toont en wat ook de oorspronkelijke versiering bij figuur 3: 21 kan zijn geweest.

Kamstreekversiering (fig. 5: 6) en een combinatie van lijnversiering met – extra verdiepte – dellen (fig. 5: 2) zijn in beide gevallen voor slechts één pot geregistreerd.

Overige vondsten

In de IJzertijd zijn verder te dateren een spinschijfje van gebakken klei (fig. 5: 8) en een slak, die – gezien zijn hoge FeO gehalte – vrij zeker een ijzerslak is (röntgenografische en microscopische determinatie C.J. Overweel, I.P.L.). Daarmee hebben we een aanwijzing dat in Zuid-Nederland al in een vroeg stadium van de IJzertijd ijzer werd verwerkt. Verder is ook een sterk gecorrodeerd fragment van een nagelachtig ijzeren voorwerp vermoedelijk uit deze kuil afkomstig.

Net als voor het vuursteenmateriaal geldt, kan ook onder de volgende vondsten contaminatie met ouder materiaal verwacht worden:

- Enkele brokjes gebrand leem (216 gram).
- Tientallen brokken steen (vnl. kwartsitische zandsteen), waarvan vele door inwerking van vuur worden gekenmerkt (7320 gram). Slechts twee fragmenten hiervan kunnen eventueel aan slijpstenen of maalstenen worden toegeschreven.

Aardewerkvergelijking en datering

De ruime hoeveelheid in gesloten context gevonden aardewerk biedt in principe de mogelijkheid om tot een vrij scherpe datering van het vondstmateriaal en van de opvulling van de kuil te komen. Een datering grofweg in de IJzertijd is al mogelijk op grond van het hoge aantal besmeten scherven.

Lappenschalen met een vergelijkbare versiering als het exemplaar van figuur 5:1 waren in onze streken al gangbaar in de Late Bronstijd (Verwers 1972, p. 140). De vroege lappenschalen, ook die buiten Nederland (vgl. Claus 1952), kennen echter alleen een simpel afgewerkte rand. Later, aan het eind van de Hallstatt-periode en in de La Tène-periode, komen (ook?) verdikte en uitgebogen randen voor (vgl. Van den Broeke 1980, p. 50). Ons exemplaar, met de iets gedifferentieerde rand, zou goed in de Vroege IJzertijd kunnen passen, ook al komt Kalenderberg-versiering nadien nog voor (Verwers 1974, p. 19).

De overige genoemde vormen uit groep I, zowel de eenvoudig gevormde schalen als de kommetjes met oor, hebben vermoedelijk een langdurig bestaan binnen de IJzertijd gehad (vgl. Van den Broeke 1980, p. 49). Opmerkelijk is dat schalen met een aan de binnenzijde enkelvoudig geribbeld of getrapt profiel ('haakrand', vgl. Janssen 1978, p. 231) niet aangetroffen zijn. In andere, vermoedelijk gelijktijdige collecties nederzettingsvondsten uit Zuid-Limburg en daarbuiten komt dit type veelvuldig voor⁴. In onze urnenvelden is het, vreemd genoeg, zeldzaam.

Een pottype dat we tot nu toe alleen uit de Vroege IJzertijd kennen en dat vermoedelijk ook in Geleen aanwezig is (fig. 3: 23-26), is de *Schrägrand-* of *Schräghals-*pot (Verwers 1972, p. 125 e.v.). Van de driele-

dige schalen en kommen als die van figuur 3: 16, 17, 19-22 wordt in het algemeen aangenomen dat ze uit de *Schräghals*-pot ontwikkeld zijn en in de Midden-IJzertijd gedaateerd moeten worden (Verwers, 1972, p. 126). De scherpe profilering geeft sommigen aanleiding om aan invloeden uit het Marnegebied te denken (vgl. Roymans 1977, p. 76; Verscharen 1978, p. 226). In het grafveld van Veen, in het Duitse Nederrijng gebied, komen identieke hoekige schalen echter voor als dekschalen op *Schräghals*-urnen, die HaC gedateerd worden, een datering die door de horizontaalstratigrafische positie van deze urnen gesteund wordt (Hinz 1974, p. 313 en Bild 50). Het ziet er naar uit, dat deze (en ook minder geprofileerde) kommen en schalen, met een schouder en hals die ongeveer even lang zijn, van meet af aan naast de *Schräghals*-potten hebben bestaan en deze hebben overleefd. In de Midden-IJzertijd is met name de hals tot onbeduidende lengte teruggebracht (vgl. Janssen 1975, afb. 3: 1-5). Dit laatste kan, evenals het optreden van een klein voetje, aan Noordfranse invloeden worden toegeschreven (vgl. Bretz-Mahler 1971, Pl. 109).

De gedeeltelijk besmeten potten met ongeveer S-vormig profiel die we ons bij de meeste randen van figuur 4 moeten voorstellen, komen zowel in Noord- als in Zuid-Nederland als belangrijkste besmeten potvorm samen met *Schräghals*-urnen voor in urnenvelden met vroege IJzertijd-graven. Zij vormen een variant van aardewerk in 'Harpstedter Stil' die in Zuid-Nederland na de Vroege IJzertijd weinig meer voorkomt (Verwers 1972, p. 131)⁵. Een min of meer tonvormige variant, met geheel of gedeeltelijke besmeten oppervlak, heeft dan zijn dominante positie overgenomen, terwijl daarnaast ook nog andere besmeten

vormen voorkomen (vgl. Van den Broeke 1980). Randversiering lijkt na de Vroege IJzertijd minder toegepast te worden. De geschetste ontwikkeling is ook van toepassing op Zuid-Limburg en het aangrenzende Belgische gebied. Het is dus aannemelijk dat we in Geleen met besmeten aardewerk uit de Vroege IJzertijd te maken hebben. Het tijdsverschil tussen de hier besproken kuilinhoud en later nederzettingsaardewerk als dat van de Hooidonksche Akkers weerspiegelt zich dan ook in de geheel andere getalsverhoudingen tussen de groepen II en III in beide vindplaatsen.

Van slechts één vorm kan vermoed worden dat hij van na de Vroege IJzertijd dateert, namelijk die van figuur 3: 18. Hoewel in onze streken geen goede parallel voor dit kommetje is aan te wijzen, is naar mijn weten de zeer korte schouder een element dat alleen is terug te voeren op imitatie van aardewerk uit Noord-Frankrijk. Het profiel van dit stuk vaatwerk past goed binnen de variatiebreedte van het aardewerk in de graven uit het laatste deel van de Hallstattperiode in Les Jogasses (vgl. Hatt & Roualet 1976). Afgaande op de door voornoemde auteurs opgestelde typonologie voor de Champagne, hoort deze vorm op zijn vroegst thuis in het begin van de 5e eeuw v.C. (Hatt & Roualet 1977, Pl. II en p. 17). Gezien de sterke gelijkenis met de andere driedelige vormen uit kuil 8, mag echter de mogelijkheid dat we met een lokaal ontwikkeld produkt te maken hebben, niet helemaal uitgesloten worden.

Wat vertegenwoordigde wandversiering betreft, is alleen het aanbrengen van groepjes dellen een relatief scherp te dateren modeverschijnsel; ze komen voornamelijk op *Schräghals*-potten voor, waarvoor eerder al een datering in de Vroege IJzertijd is aangenomen. Het ontbreken ervan in aan aarde-

werkvondsten rijke Noordbrabantse nederzettingen als die te Haps (Verwers 1972), Haren (Van Trierum & Verwers in voorbereiding) en Son en Breugel (Van den Broeke 1980), laat doorschemeren dat deze versieringswijze na de Vroege IJzertijd niet meer gangbaar was, voor zover het Zuid-Nederland aangaat. Groepen dellen in combinatie met een zigzagmotief (fig. 5: 2) komen vooral voor op de rechter Rijnsoever in het Duitse deel van het Nederrijngebied, en wel in de Hallstatt-periode (Marschall, Narr & Von Uslar 1954, Abb. 25: 8; 36: 3; 39: 1; 55: 1).

Zoals reeds gezegd is Kalenderberg-versiering (en reliëfversiering in het algemeen) langdurig in zwang geweest. Voor de pot met vermoedelijk Kalenderberg-versiering van figuur 4: 8 kunnen echter alleen parallellen uit de Vroege IJzertijd aangehaald worden, die afkomstig zijn uit Zuidnederlandse urnenvelden (vgl. Brunsting & Verwers 1975, p. 67 en fig. 7: L 55, L 62, L 30).

Het markeren van de grens tussen een besmeten en een onbesmeten potdeel is eveneens herhaaldelijk toegepast op potten uit de urnenvelden. Dit gebruik lijkt na de Vroege IJzertijd verwaterd te zijn. Zeldzamer zijn vingertopindrukken op lijsten. De nederzetting Rosmeer-Diepestraat in Belgisch Limburg, welke op de overgang van Vroege naar Midden-IJzertijd gedateerd wordt, heeft er enkele opgeleverd (De Boe & Van Impe 1979, Pl. II: 19, 20). Hier past een verwijzing naar het Middenrijngebied, waar de lijst met indrukken als schouder-versiering op o.a. besmeten vaatwerk van grote afmetingen tijdens HaD goed vertegenwoordigd is (vgl. Joachim 1968, p. 62; Neuffer 1938-39, p. 37). Opvallend genoeg komt dit versieringselement ook nog in het noordwesten van ons land voor, b.v. in de nederzetting uit de Vroege IJzertijd te Assendelft (Hallewas 1971, fig. 12: 19, 20).

Kamstreekversiering, een waarschijnlijk gedurende de hele IJzertijd gangbaar versieringstype, blijkt opmerkelijk slecht vertegenwoordigd wanneer we het aandeel vergelijken met dat in min of meer gelijktijdige collecties, zowel uit Zuid-Limburg (voor collecties zie noot 4; Caberg nog niet bekend), als uit de nabijgelegen vindplaatsen Rosmeer-Diepestraat en Rosmeer-Staberg in Belgisch Limburg (De Boe & Van Impe 1979 resp. Roosens & Lux 1969). Kamstreekversiering is hier steeds dominant. De relatief vroeg te dateren vindplaats op de Kayberg te Vlijtingen, op ca. 3 km afstand van de vindplaatsen te Rosmeer heeft daarentegen eveneens een relatief gering aantal scherven met deze versiering (Vanderhoeven 1978).

De cirkelversiering tenslotte (fig. 5: 4) staat geheel alleen in het vondstmateriaal uit de IJzertijd van onze streken. Omdat het hier een klein fragment betreft, moet een uitspraak over een eventuele verafgelegen inspiratiebron achterwege blijven.

De conclusie die men uit het bovenstaande mag trekken, is dat het vondstmateriaal uit kuil 8 in meerderheid uit de Vroege IJzertijd dateert. Slechts het kommetje van figuur 3: 18 past mogelijk in het begin van de Midden-IJzertijd, waarmee tevens de uiterste afsluitdatum voor de kuil is gegeven. In een getal uitgedrukt, zal het meeste materiaal ruwweg in de 6e eeuw v. Chr. thuishoren.

Uit de aangevoerde vergelijkingsstukken werd reeds duidelijk, dat het hier behandelde nederzettingsaardewerk het gebruikelijke aardewerk uit het bijzettingssritueel in het gebied van de *Niederrheinische Grabhügelkultur* was. Geleent ligt aan de zuidflank daarvan (vgl. Verwers 1972, p. 125). De afzonderlijke potvormen en versieringstypen zijn echter niet aan dit verspreidingsgebied gebonden.

ZUSAMMENFASSUNG

Im Jahre 1977 fanden Amateurarchäologen in dem Neubauviertel Haesselderveld-West in Geleen, Provinz Limburg, eine sehr große, etwa acht-förmige Grube, und darin eine große Menge von Siedlungsabfällen. Die Fundstelle liegt auf dem Lößplateau zwischen der Maas und dem Geleen-Bach (Abb. 1).

Aus der Grubenfüllung wurde, neben einer großen Menge von Funden aus der Eisenzeit, auch vermutlich neolithische Keramik und Feuersteinmaterial sichergestellt (Abb. 2). Daß es darunter Material aus dem Frühneolithikum gibt, ist nicht weiter verwunderlich, wenn man weiß, daß auf diesem selben Gelände eine Siedlung der Linearbandkeramik gestanden hat. Die Spitzklinge aus Abbildung 2: 1 und das in Abbildung 2: 5 wiedergegebene Artefakt müssen jedoch späteren Datums sein.

Der Großteil der Funde besteht aus eisenzeitlicher Keramik. Die über 1200 Fragmente sind selten anders als mit Scherbengrus gemagert. Von den Gefäßformen wird in den Abbildungen 3 und 4 eine Auswahl gezeigt. Die Mehrheit der Formen besteht aus:

– Eingliedrigen Schalen, die meistens glatt sind (Abb. 3: 1-10). In Abb. 5: 1 sind Fragmente einer Lappenschale mit Kalenderbergverzierung abgebildet.

– Dreigliedrigen Formen, die gut geglättet sind, keine Randverzierung tragen und worunter verschiedene eckige Profile festzustellen sind (Abb. 3: 17-27). Vermutlich gibt

es darunter auch Schräghalsgefäße (23-26). – Mehr oder weniger S-förmigen Töpfen, die stets Randverzierung haben (Abb. 4: 1-13). Die meisten hiervon werden wohl geschlickte hohe Töpfe vom Harpstedter Stil gewesen sein.

Eine große Anzahl der gefundenen Randscherben (48/152) ist verziert. Wandverzierung gibt es nur selten (2,4% der Fragmente). Reliefverzierung (in der Hauptsache wahrscheinlich Kalenderberg-Verzierung), Fingereindrücke in einer Reihe und Dellen überwiegen. Bemerkenswert sind (gezogene?) Kreise auf der Innenseite eines Gefäßes (Abb. 5: 4).

Obwohl nur Schräghalsgefäße und Verzierung mit Dellengruppen als Erscheinungen betrachtet werden können, die sich in den südlichen Niederlanden auf die Frühe Eisenzeit beschränken, muß die Mehrheit der Tonware dieses Alter besitzen. Nur der Kumpf aus Abb. 3: 18 datiert möglicherweise aus der Mittleren Eisenzeit; die sehr kurze Schulter könnte auf nordfranzösische Einflüsse zurückzuführen sein. Die Mehrheit des Fundmaterials, wozu auch noch ein Spinnwirtel (Abb. 5: 8), etwas Eisenmaterial, Rotlehm und viele Steinbrocken gerechnet werden müssen, ist pauschal in das sechste Jahrhundert v.Chr. zu datieren.

Die Tonware schließt gut an diejenige aus den Urnenfeldern in dem Gebiet der nieder-rheinischen Grabhügelkultur an, die bisher die meisten Erkenntnisse über die Frühe Eisenzeit in diesem Gebiet vermittelt haben.

NOTEN

¹ De beschreven vondsten zijn in het bezit van de genoemde personen, die ik graag dank zeg voor het voor publicatie beschikbaar stellen van hun materiaal. Voor de

medewerking die ik bij het tot stand komen van deze publicatie mocht ondervinden van speciaal C.C. Bakels (I.P.L.), M.E.Th. de Groot (Maastricht) en C.J. Overweel (I.P.L.)

ben ik hen zeer erkentelijk. Verder dank ik C.M. Bomme-
zijn (I.P.L.) voor het typen van de tekst, J.P. Boogerd
(I.P.L.) voor het maken van de tekeningen en J. Paup-
tit (I.P.L.) voor het voorbereidende fotowerk. De samenvat-
ting werd vertaald door J.W. Onderdelinden.

² Fragmenten die duidelijk aan dezelfde pot toebeho-
ren, zijn als één fragment geteld. De minimumafmeting van
een fragment bedraagt 1 cm².

³ Voor een omschrijving van enkele van de volgende ge-
rippen zie men Van den Broeke 1980, p. 30.

⁴ In Zuid-Limburg b.v. Rijckholt (coll. Bonnefanten-
museum Maastricht, inv. nr. 1193; vgl. Bursch 1940, afb.
11: 6, 7), de Caberg bij Maastricht (De Grooth in voorbe-
reiding) en vindplaatsen op de Graetheide bij Geleen (coll.
J.G. Schaap, Geleen); zie ook De Boe & Van Impe 1979,
Pl. II: 12, 13, 26; Pl. V: 88.

⁵ Anders dan bij oorspronkelijke omschrijvingen van

'Harpstedter Rauhtöpfe' of potten in 'Harpstedter Stil'
het geval is, wordt de inhoud van deze termen ook wel be-
perkt tot deze variant (vgl. Verwers 1972, p. 130 e.v.; Pe-
rizonius 1976, p. 93). In aansluiting op de vroegere definitie-
s (vgl. Tackenberg 1934, p. 51 e.v.; Stampfuss 1959, p.
21), wil ik ook de hierna te beschrijven variant tot de pot-
ten in 'Harpstedter Stil' rekenen. De versierde rand moet
overigens als een kunstmatig onderdeel van de definitie
beschouwd worden, omdat identieke, maar niet op de
rand versierde exemplaren hetzelfde verspreidingsgebied
en dezelfde datering hebben als de versierde (vgl. Tackenberg
1934, p. 69, 77). Dit niet algemeen bekende gegeven
ontneemt een argument aan degenen die, mede op basis
van een onjuiste veronderstelling, de hypothese van een
locale ontwikkeling van Nederrijnse exemplaren van dit
aardewerk voorstaan (vgl. Verwers 1972, p. 132; zie ook
de Discussie in Perizonius 1976, spec. p. 97).

LITERATUUR

- Boe, G. de & L. van Impe (1979), *Nederzetting uit de IJ-
zertijd en Romeinse villa te Rosmeer*, Brussel (Archaeologia
Belgica 216).
- Bretz-Mahler, D. (1971), *La civilisation de La Tène I en
Champagne. Le facies marnien*, Paris (XXIIIe supplé-
ment à Gallia).
- Broeke, P.W. van den (1980), Bewoningssporen uit de IJ-
zertijd en andere perioden op de Hooidonksche Ak-
kers, gem. Son en Breugel, prov. Noord-Brabant, *Ana-
lecta Praehistorica Leidensia XIII*, p. 7-80.
- Brunsting, H. & G.J. Verwers (1975), Het urnenveld bij
Valkenswaard, prov. Noord-Brabant, *Analecta Praehis-
torica Leidensia VIII*, p. 53-77.
- Bursch, F.C. (1940), Woonsporen uit de eerste eeuw na
Chr. te Rijckholt, *Oudheidkundige Mededeelingen*
N.R. XXI, p. 22-24.
- Claus, M. (1952), Die Lappenschalen der jüngeren Bronze-
zeit in Niedersachsen, *Nachrichten aus Niedersachsens
Urgeschichte* 21, p. 3-54.
- Fiedler, L. (1979), Formen und Techniken neolithischer
Steingeräte aus dem Rheinland. In: *Beiträge zur Urge-
schichte des Rheinlandes III*, Köln (Rheinische Ausgra-
bungen 19), p. 53-190.
- Hallewas, D.P. (1971), Een huis uit de Vroege IJzertijd te
Assendelft (N.H.), *Westerheem XX*, p. 19-35.
- Hatt, J.-J. & P. Roualet (1976), Le cimetière des Jogasses
en Champagne et les origines de la civilisation de La
Tène, *Revue Archéologique de l'Est et du Centre-Est*
XXVII, p. 421-503.
- Hatt, J.-J. & P. Roualet (1977), La chronologie de La
Tène en Champagne, *Revue Archéologique de l'Est et
du Centre-Est XXVIII*, p. 8-36.
- Hinz, H. (1974), Die Ausgrabungen auf dem Friedhof der
vorrömischen Eisenzeit von Veen, Kreis Moers. In:
Beiträge zur Urgeschichte des Rheinlandes I, Köln
(Rheinische Ausgrabungen 15), p. 243-345.
- Janssen, A.J. (1975), Een Midden IJzertijd nederzetting te
Beuningen (Gelderland), *Westerheem XXIV*, p. 42-50.
- Janssen, A.J. (1978), Nederzetting keramiek uit de Ur-
nenveldentijd te Wijchen, *Westerheem XXVII*, p. 230-
234.
- Joachim, H.-E. (1968), *Die Hunsrück-Eifel-Kultur am Mit-
telrhein*, Köln (Beihefte der Bonner Jahrbücher 29).
- Marschall, A., K.J. Narr & R. von Uslar (1954), *Die Vor-
und Frühgeschichtliche Besiedlung des Bergischen
Landes*, Neustadt an der Aisch (Beihefte der Bonner
Jahrbücher 3).
- Neuffer, E. (1938-39), Siedlungskeramik der Hunsrück-
Eifel-Kultur, *Bonner Jahrbücher* 143-144, p. 1-46.
- Perizonius, W.R.K. (1976), Eierbecher in Nederland, *Ana-
lecta Praehistorica Leidensia IX*, p. 85-103.
- Roosens, H. & G.V. Lux (1969), *Een nederzetting uit de
IJzertijd op de Staberg te Rosmeer*, Brussel (Archaeologia
Belgica 109).
- Roymans, N. (1977), IJzertijdceramiek in een depotvondst
te Bladel (N.-Br.). In: *Brabantse Oudheden*, Eindhoven
(Bijdragen tot de studie van het Brabantse Heem XVI),
p. 71-80.
- Sluys, J., H. Vromen & E. van Geel (1978), Nieuwe lineair-
bandkeramische vondsten in Geleen, *Archeologie in
Limburg* 4, p. 9-10.
- Stampfuss, R. (1959), *Siedlungsfunde der jüngeren Bronze-
und älteren Eisenzeit im westlichen Ruhrgebiet*, Bonn
(Quellenschriften zur westdeutschen Vor- und Frühge-
schichte 7).
- Tackenberg, K. (1934), *Die Kultur der Frühen Eisenzeit*

- in Mittel- und Westhannover*, Hildesheim/Leipzig.
- Vanderhoeven, M. (1978), *Sporen van een nederzetting uit de ijzertijd op de Kayberg te Vlijtingen*, Tongeren (Publikaties van het Gallo-Romeins Museum te Tongeren 24).
- Verlinde, A.D. (1971), Spätneolithische und frühbronzezeitliche Siedlungsspuren auf der Meerlo-er Heide, Gem. Meerlo, Prov. Limburg, und ihre Stellung, *Analecta Praehistorica Leidensia* IV, p. 26-46.
- Verscharen, H.M. (1978), Een "hutkom" uit de IJzertijd in Milsbeek, *Westerheem* XXVII, p. 221-227.
- Verwers, G.J. (1972), *Das Kamps Veld in Haps in Neolithikum, Bronzezeit und Eisenzeit*, *Analecta Praehistorica Leidensia* V.
- Verwers, G.J. (1974), Kalenderberg, *Westerheem* XXIII, p. 15-19.

